

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XXVI.

Nikar nam ne očitajte, da vam kàr zaporedoma pišemo o jedni in isti stvári. Danes se je to zgodilo proti naši volji; hoteli smo vam za »Listek« poslati nekoliko vrstic o zadnjem občem zboru »Matice hrvaške«, ali povedati je bilo toliko zanimljivega, da je navzlic lapidarnemu pripovedovanju kratko poročilo naraslo na dolgo pismo. »Zvonovi« čitatelji nam tega izvestno ne zamerijo, zakaj kdo drug nego leposloven list poročaj o razvoji književnih društev in se ž njimi veséli lepih dnij njih življenja? Petdesetletnica pa je v življenji posameznega človeka kakor v življenji društva gotovo lep dan, zlasti če si je slavljenec v svesti, da je storil svojo dolžnost, in če vidi, da njega delovanje ni bilo brez dobrega uspeha. V slavo petdesetletnice se pišejo vse drugačni članki, nego je suho naše poročilo. Ali tudi tega ugovora se ne bojimo, prepričani, da najlepši slavospevi ne morejo nikogar takó počastiti, kakor ga časté sama njegova dela.

»Matica hrvaška« je imela dné 19. ržénega cvéta t. l. svoj obči zbor, s katerim je zajedno tiho in dostojno poslavila svojo petdesetletnico. Predsednik prof. Smičiklas je torej v svojem govoru sósebnó naglašal to stran občega zbora in v zanimljivih črtah opisal razvoj »Matice hrvaške« prvih petdeset let nje življenja. O tem, kakor sploh o novjšem kulturnem razvoji hrvaškem, poročali smo že o raznih prilikah v prejšnjih pismih. Zató ponovimo tù iz predsednikovega govora le prav na kratko, kar je najimenitnejšega. Prof. Smičiklas loči dosedanje življenje in delovanje »Matice hrvaške« v pet dôb. Od leta 1836.—1842. (I. dôba) delale so se le priprave zánjo. Najprej je hrvaški dežélني zbor leta 1836. ukrenil, da se osnuj »društvo za vzgajanje národnega jezika in literature.« Ali ker se je vlada upirala potrditi ta ukrep, ustanovili so grof Janko Drašković in njega tovariši v Zagrebu čitalnico in v nji razpravljali in delali za národ svoj ter leta 1840. osnovali národno gledališče, leta 1841. gospodarsko društvo in muzej, leta 1842. pa »Matico« (II. dôba). Ta »Matica« takrat še ni bila samostalno društvo, ampak bila je v tésni zvezi s čitalnico, ki je nabrala nekovo glavnico za izdavanje knjig. Takó je ostalo do leta 1850. Izdavalí so stare pesnike dalmatinske in perijodiški spis »Kolo«,

v katerem so priobčevali „članke za literaturo, umetnost in národní jezik“. Leta 1847. je vlada dovolila ustanovitev „hrvaško-slavonskega književnega društva“, ali v tem je prišlo burno leto 1848., ki je skalilo mirno delovanje čitalnice. Od leta 1850.—1858. (III. dóba) je bila „Matica ilirska“ samostalno društvo, ali nič kàj se ni mogla oživeti. Izdaval je leposlovni list „Neven“, nadaljevala tiskanje starih dalmatinskih pesnikov in tudi mislila na druge koristne knjige za národ. Od leta 1858.—1874. (IV. dóba) je „Matica hrvaška“ le še životarila; nje gospodarsko razmerje je bilo silno nepovoljno, a novo ustavno življenje in akademija znanostij sta ji odtegnili najboljše delavce. Misli je že bilo, da se „Matica hrvaška“ razcepi v zgolj znanstveno društvo in da se stopi z akademijo in v društvo za izdavanje knjig preprostemu ljudstvu, zakaj osnovala je znanstveni časopis „Književnik“ in ločila od svojega imetka „glavnico za ljudske knjige“. V tem so se leta 1874. (V. dóba) mlajši možje postavili na noge, vpisali se v velikem številu v „Matico“, da so imeli v občem zboru večino in takó v svoje roke dobili vso upravo „Matice ilirske“, katero so takoj prekrstili v „hrvaško“ in ji prenaredili pravila. Kakó lepó se je „Matica hrvaška“ odslej razcvitala in kakó je rodila čimdalje lepšega in boljšega sadú, vse to je „Zvonovim“ čitateljem dovólj znano. — Na konci svojega govora je predsednik povedal veselo novico, da se prvi zvezek željno pričakovanih národnih pesmij že prireja za tisek. Doslej to nikakor ni bilo mogoče, zakaj „Matica“ je morala zbrati vse pesmi, kar jih je še v národu, predno se je mogla lotiti izdavanja. Sedaj, ko je to zbiranje dovršeno in si je „Matica“ pridobila sto raznih zbirk, urejujejo štirje zvedeni profesorji-strokovnjaki to silno nakopičeno národno blagó, in delo pojde hitro izpod rók.

Za predsednikom je poročal marljivi gospod Ivan Kostrenčič najprej kot tajnik in potem kot blagajnik Matičin. Omenil je smrti prof. Lorkoviča, neutrudnega odbornika Matičinega in pisatelja národno-gospodarskih knjig, kateremu bode težko najti naslednika; spominjal se je tudi drugih umrših dobrotnikov in poročal o lanskem književnem delovanji, o katerem smo že govorili v zadnjem pismu. Za leto 1892. izdá „Matica hrvaška“ zopet devet prelepih knjig razne vsebine, med njimi nekoliko takšnih, ki primerno poslavé nje petdesetletnico. Prva knjiga bode imela popolno „Zgodovino Matice hrvaške“ in dvanajst životopisov najzaslužnejših Matičinih udov in delavcev z njih podobami. Spisujeta jo prof. Smičiklas in prof. dr. Marković. V drugi knjigi nam podá hrvaški pesnik prof. Badalić „Antologijo“ hrvaškega pesništva od najstarejših časov do denšnjega dné s pri-

mernim uvodom. Tretja knjiga nam prinese nadaljevanje „Slik iz občega zemljepisa“ od prof. Hoiča, za četrto pa je prof. Carić v spomin štiristoletnice, odkar je bila odkrita Amerika, pripravil spis „Krištof Kolumb in odkritje Amerike“. Peta knjiga bode nadaljevala občo zgodovino in obsezala prevod „Mignetove zgodovine francoske revolucije“ od prof. Rabara. Tem prezanimljivim poučnim knjigam se pridružijo tri zabavne, med katerimi bode roman, kjer nam Gjalski opisuje dóbo „ilirsko“ in nje prvake. Za deveto knjigo je prof. Senc predstavil „Plutarhove životopise slavnih Grkov“. V svoji zalogi, a Matičarjem po znižani ceni, izdá „Matica“ letos tudi prof. Klaičevo „Hrvaško pesmarico“, dočim je nadaljevanje „Knjižnice za hrvaške trgovce“ prepustila deželni vladi, kateri je v ta namen izročila vse dotične rokopise, kolikor jih je bilo že pripravljenih za tisek.

V gospodarskem svojem poročilu je gosp. Kostrenčić najprej omenil, da je Matičina hiša dozidana in da so poravnani vsi troški v znesku 74.930 gld. Ker je mestno starejšinstvo zemljišče „Matici“ darovalo in ker je zaradi novega kolodvora vrednost hiš sploh poskočila v tem kraji mesta, zato je Matičina hiša danes med brati vredna najmenj 90.000 goldinarjev. Od hišnih dohodkov se bodo 4% trošili v književne namene, ostali denar pa se bode vlagal v posebno amortizacijsko glavnico, od katere se bodo plačevali davki, popravki in kar bode sicer treba za vzdrževanje hiše. — Udov je štela „Matica hrvaška“ 1891. leta 8.100, torej za 313 več nego leta 1890. in sploh več nego kdaj prej. Od teh je bilo 1.267 ustanovnikov in 6.833 letnikov. Dohodkov je imela lani 29.776 gld., od katerih je 22.584 gld. potrosila za izdane knjige, 3.353 gld. dodala temeljni glavnici, ostalo gotovino 3.839 gld. pa vzela na letošnji račun. Vsega Matičinega imetja skupaj z raznimi ustanovami za nagrade pisateljem je sedaj 140.628 gld., in sicer 90.000 gld. na Matičini hiši, 50.628 gld. pa v raznih državnih pismih. Razven tega ima „Matica“ v svoji zalogi še za 14.000 gld. nerazprodanih knjig. Za novce, ki so ji ostali od nabrane vsote za nagrobni spomenik Avgustu Šenoi, dala je pri hrvaškem umetniku Rendiči izklesati istega pesnika veliko marmorno poprsje, katero podarí zagrebškemu mestu, da ga postavi kje na odličnem trgu.

Ko je „Matica hrvaška“ leta 1876. prešla v mlajše roke, štela je vsega skupaj 32.640 gld. imetja; pod vodstvom novega odbora, zlasti prezaslužnega tajnika in blagajnika gospoda Kostrenčića, narasla je za petnajst let na že omenjeno vsoto 140.628 gld.! Kdo bi se ne veselil tolikega uspeha! In kaj je največ pripomoglo temu uspehu? Pripomogla je zloga in neomejeno vzajemno zaupanje odbornikov, ki so

se vsekdar udajali sklepu večine, in dasi so bili časih v marsičem tudi različnih mislij, v plemenitem trudu za Matičin razvoj so se ujemali vsekdar. Treba ni še posebe naglašati, kakó navdušeno je obči zbor vzprejel to veselo poročilo, katero je jednoglasno odobril. Še več. Neutrudnemu gospodu Kostrenčiču je skupščina izrazila svoje „svečano in najtoplejše priznanje“ in z burnimi „Živio-klici“ zahtevala, naj se to priznanje zapiše v zapisnik.

Nató je obči zbor v slavo Matičine petdesetletnice vzprejel dva imenitna predsednikova predloga. Ukrenil je, naj se mrtvi ostanki prvega utemeljitelja in začetnika „Matice“, grofa Janka Draškoviča ob Matičinih troških iz Radgone na Štajerskem prenesó v Zagreb v skupno grobnico „ilirskih“ prvakov. Grof Drašković je bil namreč na poti v Gleichenberg, ko ga je v Radgoni zadel mrtvoud. Na smrtni postelji je prosil navzočne prijatelje, naj ga mrtvega prenesó na Hrvaško in ga pokopljejo v domači zemlji. Bolj nego kdo drug se čuti „Matica hrvaška“ dolžna, da mu izpolni to zadnjo željo. Takó je sodil odbor, in takó je sodil tudi obči zbor, ki je pritrdil odboru brez ugovora.

Prav takisto je obči zbor jako navdušeno sklenil, naj se utemelji posebna ustanova za podpiranje hrvaških književnikov in umetnikov ter njih vdov in sirot. „Matica“ je v ta namen od svoje glavnice takoj določila 10.000 gld., ki se vknjižijo na Matičino hišo, dokler se ne izplačajo od prihranjenih letnih dohodkov. Ali to je le temelj prekornosti in potrebni ustanovi, in „Matica“ se nádeje za trdno, da se najdejo rodoljubi in ljudoljubi, ki bodo z dobrovoljnimi prineski pomnožili to ustanovo, da bode mogla tem izdatneje podpirati književnike, zlasti njih vdove in sirote. Ko je predsednik vprašal, ali ima kdo kaj pomislekov zoper ta predlog, bilo je vse tiho; v tem vstane meščan Nikola Grabina, vzame listnico iz žepa in položi petdeset goldinarjev, da se kot prvi dar pridene ravno sklenjeni ustanovi. „Živio!“ zazvenelo je vrlemu domoljubu, in marsikdo je bil ginjen do solz, vidèč, kakó vé star meščan ceniti zasluge naših književnikov, ki dandanes še nikakor ne morejo živeti ob svojem peresi, ampak si morajo iskati še drugega zaslužka, da ne trpé bede in potrebe. Toda kakšno bi bilo národno naše stanje danes, da ni književnikov? Na to vprašanje odgovóri čitatelj sam. In vender vidiš še dandanes ljudi, ki prezirajo književnika in se mu morda celó posmehujejo. Bog dàj, da bi nova ustanova prav hitro narastala in da bi prav ona mogla čim prej izboljšati stanje naših književnikov in njih rodbin!

Sedaj pa še nekaj. Recite, kar hočete, ali mi mali národje ne bomo nikdar imeli tolike literature, da bi prav ob svojem mogli

živeti duševno življenje svoje. Saj vidimo, kakó slastno sezajo po tujih dobrih plodovih celó Nemci, ki se tolikanj ponašajo z véliko svojo kulturo in književnostjo. Sram jih ni trgati lepih cvetic niti po tolikanj preziranih slovanskih tratah in gredicah, da jih potem presajajo v svoje vrtove. Zató se tudi mi nikakor ne smemo načelno braniti tujih plodov; le to glejmo, da nam ne ostrupé in ne zadušé domačih nasadov! „Matici hrvaški“ se prav pogostoma ponujajo prevodi, in zadnjih let je bilo o tem zeló živahnega obravnavanja v odborovih sejah. Napósled so vselej zmagali tisti, ki so za to, da „Matica“ ne izdajaj prevodov. Toda s tem to vprašanje nikakor ni bilo rešeno, in zopet in zopet je kdo iz nova izprožil misel o prevodih slovečih književnih plodov drugih národov. Končno se je našel srednji pot, ki je takoj združil nasprotna mnenja. Nekdo je nasvetoval, naj „Matica“ dobre prevode po neki sistemi vzprejema v svojo zalogo in naj jih udom prodaja po znižani ceni, kakor jim daje muzikalnih skladb ter grške in latinske klasike. Ta nasvet je bil takoj vsemu odboru po volji, in začelo se je o njem premišljati. V tem je stopil na čelo bogoštovnemu in naučnemu oddelku deželne vlade duhovit in za vsak napredek navdušen mož, presvetli gospod dr. Izidor Kršnjavi, ki je na visoko svoje mesto prinesel mnogo mnogo prelepih kulturnih osnov, za katere mu želimo le potrebnih pomočkov, da bi jih mogel čim prej oživiti. Za te njegove osnove, o katerih danes še ne moremo govoriti, došli bi mu dobro vzorni prevodi novodôbnih klasikov raznih národov. Ko je torej vlada „Matici hrvaški“ za leto 1892. zopet prisodila podporo 1.300 gld., priporočala ji je v istem odpisu, naj čim prej začne izdajati prevode novodôbnih klasikov, prav takó, kakor izdaja stare klasike; zakaj vlada hrvaška je prepričana, da bodo takšni prevodi močno pospeševali razvoj hrvaške knjige, in prav zató je voljna takšno podjetje podpirati prav krepko. Takšno vzpodbujanje z najvišjega mesta je Matičin odbor le še bolj ohrabrilo, in ukrenil je, da se delo takoj začne. Vender je hotel odbor za takó imenitno podjetje prej zaslišati mnenje občega zbora, ki je imenitni predlog précej odobril in veselo pozdravil. — Povejmo pri tej priliki, da misli „Matica hrvaška“ v tej zbirki izdati tudi knjižico izbranih najboljših slovenskih pesniških proizvodov, dasi je sicer načelno proti temu, da se slovenske knjige prevajajo na hrvaški, hrvaške pa na slovenski jezik.

Napósled je obči zbor pooblastil Matičin odbor, da smé po svoji previdnosti dokupiti staro mestno vojašnico tik nove Matičine hiše in jo prezidati, da bode „Matici“ na korist, mestu pa na olepšavo. Ako dožene „Matica“ še to osnovo, imela bode velikansko poslopje, ki bode gledalo na dve ulice in na lepo šetališče Zrinjevac.

Pri volitvah so bili izvoljeni vsi stari odborniki, le namesto umršega prof. Lorkoviča je bil izvoljen pisatelj Šandor Gjalski. Če povémo še to, da je ta dan z Matičine hiše vihrala národna zastava in da so se zvečer odborniki in pisatelji kot gostje predsednikovi in tajnikovi zbrali v Matičinem dómu, poročili smo prav natanko, kakó smo brez vsega hrupa dostojno praznovali imenitno petdesetletnico „Matice hrvaške“, tega prvega in najobljubljenjéjšega književnega zavoda hrvaškega, kateremu ne najdeš nasprotnika ne med stanovi, ne med politíškimi strankami. To pa nam priča iz nova, kakó je prav književnost tisto vzvišeno polje, na katerem se polegajo strasti in na katerem si podajajo roke možje, kateri sicer stojé nasprotno drug drugemu!

Slovo.

Jesení solnca sev omaga,
Hladneje sije žar njegov —
Jesen se bliža meni, draga,
Že hladnih veje dih vetrov.
Oprósti, če ljubezen vrela,
Ki žarno záte je gorela,
Ugašati je zdaj začela,
Ko hladnih veje dih vetrov!

Ti še cvetěš v pomladni dóbi,
In v srci ti cvetě pomlad,
Umelni se jesenski zlóbi,
Da te ne zamorí nje hlad;
Brezskrbno na desnico kréni,
Odločena je leva méni,
Kjer vetri vejejo strupeni
In kjer morí jesenski hlad.

Fr. Gestrin.

Želja.

Žemlja tam leži na vzhodi,
Zkáte dviga v zrak bregóve;
Bisere tam v lišp narodi
Bógstvom nosijo v hramóve.

Plaval bi pod nebom jasním
Tjakaj v óne kraje zkáte,
Vstavil se nad rajem krasním,
Po zaklade šel bogate.

Spet nazaj bi nad prepadi
Nesla krila me razpeta:
Zidal grad domá z zakladi
Lep bi, kakor veža sveta . . .

Bisere bi s prstom smelim
Vpletel v kodre devi svoji,
A rubin nad čelom belim
Bliskal boginji bi moji . . .

y.

